

Adoptio on seksuaalivähemmistöjen hommaa?

Heikki Parviainen

on Helsingin yliopiston Suomen ja pohjoismaiden historian tohtori-koulutettava.

Joulun tienoilla käydystä julkisesta keskustelusta on voinut havaita, että Suomen adoptiolakia ollaan uudistamassa. Keskustelu on enimmäkseen käsitellyt sitä, miksi rekisteröidyssä parisuhteessa eläville ei lakiuudistuksessa anneta oikeutta adoptoida. Syvä hiljaisuus on ympäröinyt laki-ehdotuksen suuria periaatteellisia uudistuksia: säädöksiä adoptoidun oikeudesta pitää yhteyttä biologisiin vanhempiinsa ja kaikkia adoptioita koskevasta lupamenettelystä.

Antiikin Roomassa, josta laillinen adoptio on peräisin, adoption tarkoitus oli omaisuuden tai perinnöllisen aseman siirto. Ainoastaan mies yksin saattoi adoptoida toisen miehen. Suomeen vuonna 1925 lanseeratussa adoptiossa oli sama perintöoikeudellinen lähtökohta kuin roomalaisessa adoptiossa, mutta myös naiset ja puoliset saattoivat adoptoida yhdessä. Taustalla olivat myös huutolais- ja orpolapsikysymykset, joihin adoptiosta etsittiin osittaista ratkaisua.

Rekisteröidyssä parisuhteessa olevilla ei siis ole mahdollisuutta adoptoida yhdessä perheen

ulkopuolelta. Tällä hetkellä perheen ulkopuolisista adoptioista suurin osa, noin 200 vuodessa, tehdään ulkomailta. Suomesta adoptoidaan enimmäkseen huostaan otettuja lapsia joko perhesijoituksen aikana tai lapsen täytettyä 18 vuotta, jolloin biologisten vanhempien suostumusta adoptioon ei tarvita. Vuosittain adoptoidaan myös joitakin kymmeniä pieniä lapsia, joilla ei ole sukulaisuus- tai muuta suhdetta adoptioperheeseen.

Samaa sukupuolta olevien adoptio-oikeutta perustellaan pääsääntöisesti perustuslain 6. pykälällä. Sen mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä ja kaikilla on samat oikeudet. Seksuaalisen suuntautumisen perusteella määräytyvät erilaiset perhetyypit – eri sukupuolta olevilla ei ole oikeutta rekisteröidä parisuhdettaan eikä samaa sukupuolta olevilla oikeutta avioliittoon – ovat tästä näkökulmasta haasteellisia. Ne myös aiheuttavat lainsäädäntöön kompleksisuutta. Rekisteröidyssä parisuhteessa olevilla näyttää esimerkiksi olevan oikeus, jota avioliitossa olevilla ei ole: oikeus adoptoida alle kahdeksan viikon ikäinen lapsi, jos toinen pariskunnan osapuolista saa lapsen hedelmöityshoitojen avulla.

Oleellisempaa kuin lainsäädännön nyanssien tarkastelu suurennuslasilla lienee se, että keskustelu eri perhetyyppien adoptio-oikeudesta koskee enemmänkin avioliitto- ja perheinstituutiota kuin adoptiota. Avioliiton rajaamista miehen ja naisen väliseksi tai äidin ja isän ensisijaisuutta lapsen kasvattajina perustellaan histo-

riallisilla syillä. Entäpä jos katsotaan adoption historiaa antiikin Roomassa?

Laki ja aika taitavat käydä adoptionkin kohdalla käsi kädessä. Suomessa näytetään olevan menossa kohti samaa sukupuolta olevien adoptio-oikeutta, jollainen on jo useissa Länsi-Euroopan maissa. Huostaan otettuja lapsia on tällä hetkellä sijoitettuna perheisiin, joissa molemmat vanhemmat ovat samaa sukupuolta, ja kumppanin biologisen lapsen adoptointi on ollut rekisteröidyssä parisuhteessa eläville mahdollista Suomessa vuodesta 2009 alkaen. Nyt tehtävä lakiuudistus on tässä valossa välivaihe, kompromissi.

Adoptiota voisi olla seksuaalivähemmistöjen aseman pyörittelyn sijaan hedelmällisempää tarkastella kysymyksenä julkisen vallan ja yksilön oikeuksien suhteesta: adoptiossa tunkeudutaan yhteiskunnan toimesta voimakkaalla tavalla inhimillisyyden ytimeen katkaisemalla lapsen perhesuhde biologisiin vanhempiin ja muodostamalla tilalle vastaava perhesuhde adoptiovanhempiin. Ajan henki näyttää olevan viranomaisen vallan vahvistaminen. Ilmiö ei koske ainoastaan adoptiota.

Lapsen etua pidetään adoptiolainsäädännön ohjaavana periaatteena. Tulevat säädökset adoptiolapsen oikeudesta pitää yhteyttä biologisiin vanhempiinsa rakentuvat periaatteen tulkinnaalle. Tuomioistuimelle annetaan laissa tästä huolimatta oikeus muuttaa biologisten vanhempien ja adoptiovanhempien yhteydenpitoon liittyvää sopimusta. Viranomaisten valtaa lisätään myös toisella lain keskeisellä uudistuksella, lupamenettelyn ulottamisella kaikkiin adoptioihin. Aiemmin erityisesti aikuisten adoptiot ovat olleet lähinnä yksilöiden keskinäisiä sopimuksia.

Molemmille lakimuutoksille on luonnollisesti perusteensa. Yhteydenpidon rajoittaminen voi olla käytännössä tarpeen, koska adoptoidun biologisten vanhempien tai vanhemman elämänhallinta saattaa olla haasteellinen. Lupamenet-

telyllä taas pyritään rajoittamaan ulkomailla yksityisesti tehtyjä adoptioita, joiden osalta ei aina voida sulkea pois vaikkapa lapsikaupan mahdollisuutta. Perusteet eivät kuitenkaan poista lapsen edun käsitteen tulkinnaallisuutta. Ja viranomaiset määrittelevät viime kädessä, mitä lapsen etu käsitteenä käytännössä merkitsee.

Adoptiolapsen ja hänen biologisten vanhempiensa yhteydenpitoa koskevat säädökset palautuvat oikeastaan myös kysymykseen siitä, miksi adoptiota ylipäätään tarvitaan. Kenenkään ei ole pakko adoptoida, joten adoption taustalla on aina ollut adoptioijan intressi. Tämä intressi otettiin Suomessa ennen vuotta 1980 käytössä olleen lainsäädännön mukaan huomioon jopa siten, että adoptio oli mahdollista purkaa, jos adoptoitu vietti ”pahantapaista ja rikollista elämää”.

Nykyisin adoption purkaminen ei onnistu. Oman lapsen antaminen adoptioon sen sijaan onnistuu, sillä adoptiolasta haluvia perheitä on enemmän kuin lapsia on tarjolla. 1970-luvulle saakka lapsia oli enemmän kuin perheitä, mistä syystä lapsia annettiin adoptoitavaksi myös ulkomaille. Tuolloin Suomesta tehtiin myös yksityisiä adoptioita, eli tilanne oli monessa mielessä samankaltainen kuin maissa, jotka tällä hetkellä luovuttavat lapsia adoptoitavaksi Suomeen. Laki ja aika käyvät käsi kädessä. Voi olla, että yhteiskuntien muuttuessa lasten adoptointi ulkomailta loppuu.

Ongelmakohtista huolimatta eri osapuolten asemaa ei ole adoptiossa otettu huomioon koskaan aiemmin yhtä paljon kuin nykyään. Ainoastaan lapsensa pois antavien tilannetta ei ole juurikaan käsitelty. Sen taustalla on usein sosiaalisia syitä, joihin puuttumalla voitaisiin periaatteessa merkittävästi vähentää tarvetta luovuttaa lapsia adoptioon sekä Suomessa että ulkomailla. Mutta en käsittele asiaa nyt itsekään tämän enempää. Seksuaalivähemmistöistä, viranomaisista ja lapsen edusta kirjoittaminen on paljon helpompaa.